

לשמוע קול תורה – מצווה בפרשה

פרשת חיי שרה

סימן

התורה אוסרת לנחש או לעשות סימנים שיקבעו אם לבצע פעולה מסוימת או להימנע ממנה:

"אין מנחשין כעכו"ם, שנאמר לא תנחשו. כיצד הוא הנחש? כגון אלו שאומרים הואיל ונפלה פתי מפי או נפל מקלי מידי איני הולך למקום פלוני היום, שאם אלך אין חפציי נעשים [...] וכן המשים סימנים לעצמו אם יארע לי כך וכך אעשה דבר פלוני ואם לא יארע לי לא אעשה, כאליעזר עבד אברהם, וכן כל כיוצא בדברים האלו הכל אסור, וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו לוקה" (רמב"ם הלכות עבודה זרה יא, ד).

הרמב"ם מזכיר את מעשה אליעזר עבד אברהם, שעל פי המסופר בפרשתנו יצר לעצמו סימן שלפיו יזכה את הנערה המיועדת ליצחק:

"וְהִיא הַנְּעָרָה אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים הִטִּי נָא כַדָּךְ וְאֶשְׁתָּה וְאֶמְרָה שְׁתָּה וְגַם גְּמְלִיךָ אֲשַׁקֶּה אֹתָהּ הַכֹּחֵת לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וְזֶה אֲדַע כִּי עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם אֲדֹנָי" (בראשית כד, יד).

ועל כך נאמר בגמרא, שהיא המקור לדברי הרמב"ם, שאליעזר עבד אברהם נהג שלא כדין:

"והיה הנערה וגו'. א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן: אליעזר עבד אברהם אף על פי ששאל שלא כהוגן השיבוהו כהוגן. והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדרך – יכול אפילו חגרת אפילו סומא, ונזדמנה לו רבקה" (תענית ד, א).

האומנם היה "ניחוש" במעשהו של אליעזר? לכאורה הייתה זו רק תפילה לה' שיזמן לו אישה בעלת חסד כיאה ליצחק – ואם ייענה ה' לתפילתו ויזמן לו אישה כזו, יידע שהיא הראויה ליצחק מכל הבחינות!

ואף על פי כן קבעה הגמרא כי אליעזר "שאל שלא כהוגן", משום שהחליט מראש שהנערה שתענה על ציפיות החסד היא המיועדת ליצחק – בלי שיבדוק ויודא שאכן אלו פני הדברים.

נמצאנו למדים שאסור להסתמך על סימן הסתמכות עיוורת כדי להחליט כיצד לפעול, אולם מותר להיעזר בסימן כדי לחזק החלטה קיימת ולסייע בבירורה לעומק, ועל כך אמרו בתלמוד "סימנא מילתא היא" (הוריות יב, א).

ואף שאליעזר הסתפק בסימן שקבע בלי תוספת בירור, ענה לו ה' כהוגן – בשל טהרת ליבו, ובעיקר בזכות אברהם אבינו משלחו. אליעזר פעל מכוח שליחותו של אברהם אדונו, ומשום כך נקרא לכל אורך הפרשה "עַבְד אַבְרָהָם" או "הַעֶבֶד", אך שמו לא נזכר.

זכותו של אברהם אבינו פיזרה את הענן שריחף על תפילתו של אליעזר – וזיכתה אותו בהצלחת שליחותו.

שאל דוד בוצ'קו